

Голас Радзімы

№ 18 (1382)

МАЙ 1975 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 20-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

ПЕРАМОГА НОВАГА СВЕТУ

XXX ГОД

Штандары, пад якімі нацысты мелі намер увайсці ў Маскву, былі кінуты да падножжа Маўзалея Леніна. [1945 г.]

ХТО толькі не ішоў вайной на Расію! Хадзілі манголы, германцы, шведы, французы. Хацелі падзяліць, панявольць Расію, каб імя яе сцерлася з карты свету.

Войны былі крываваыя, жорсткія. Але за ўсю гісторыю яшчэ не было такой, каб вораг збіраўся знішчыць увесь наш народ, расстраляць, спаліць міль-

ёны людзей у газавых печах, рабіць з іх целаў мыла, з валасоў — матрацы, са скуры — абажуры і пальчаткі. Такого жудаснага людаедства свет не бачыў ніколі.

Яно стала магчымым у старой, цывілізаванай, высокакультурнай Еўропе таму, што капіталізм захварэў на шаленства фашызму.

Заваяваўшы Еўропу, фашысцкія орды рынуліся на Усход.

Стары азвярэлы свет імперыялізму пайшоў вайной на малады свет сацыялізму. На мірную Савецкую краіну лавінамі нямецкіх дывізій пакаціліся агонь і смерць.

Перад усім народам, перад кожным чалавекам паўстала пытанне: быць ці не быць? Жыць ці загінуць, абараніць свой лад, сваю Радзіму, сваю годнасць, справу рэвалюцыі ці страціць усё?

Народ падняўся на свяшчэнную вайну.

Фашысты мелі магутную і выдатна ўзброеную армію, яны напалі знянацку, на іх працавала індустрыя амаль усёй Еўропы. Для іх не існавалі паняцці гуманізму. Машына крывавай агрэсіі дзейнічала з нямецкай дакладнасцю. Нягледзячы на гераічнае супраціўленне Савецкай Арміі, гітлераўскія палчышчы дайшлі да Масквы і

Ленінграда, дакаціліся да Волгі. Мільёны людзей, вялізныя тэрыторыі, тысячы прадпрыемстваў і заводаў, незлічоныя прыродныя багацці засталіся на тэрыторыі, часова захопленай ворагам.

То былі трагічныя месяцы і дні. Але ніхто не думаў аб паражэнні: ні салдаты, ні генералы, ні жанчыны, якія сталі да станкоў, ні дзеці, якія пайшлі [Заканчэнне на 2—3-й стар.]

барацбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Як ён апынуўся сярод партызан?

...Зімой сорак трэцяга года ў вёсцы Шылавічы з'явіўся дзіўны немец. Ён зайшоў у дом аднаго з партызанскіх сувязных, даверліва паставіў аўтамат у кут, сеў на лаўку і на ламаанай рускай мове заявіў: «Я немец, а не фашыст. Я хачу ў партызаны». І хадзіў у гэты дом да таго часу, пакуль у партызанскім атрадзе не стала вядома аб ім.

У партызанскім атрадзе імя Ракасоўскага спачатку дапусцілі яго да выканання розных гаспадарчых заданняў. А пазней прызначылі ў разведатрад. Каспар павесіў леў, стаў больш гаваркім, паказваў свае сямейныя фатаграфіі. На іх была знята прыгожая жанчына з двума дзецьмі. Паказваючы на іх, тлумачыў: «Гэта мая любімая жонка, а гэта — працяг роду Цымерманаў. Вось закончыцца вайна, звернем шлё пралятаму Гітлеру, пабудуем новую Германію».

Аднойчы пры разгроме варажэга гарнізона ў Акунінаве мне з групай у пятнаццаць чалавек даручылі адрэзаць шлях адступлення нямецкага гарнізона к лесу, — успамінае былы партызан Пётр Герасіменка. — Мы трапілі ў зону абстрэлу. Каспар якраз быў на самым небяспечным месцы — бліжэй

да варажэга дота, з якога палівалі нас сьвіном. Нашы атакі не мелі поспеху. Ужэ забіты некалькі нашых таварышаў. Раптам бачу, ускочвае Каспар, ды як закрычыць: «Хальт! Ніхт шысэн!» — «Не страляйце!» Як заўсёды, ён быў у нямецкай форме. Нешта яшчэ крычаў па-нямецку. Тыя разгубіліся, спынілі агонь. А ён, не доўга думаючы, як кіне ім процітанкавую гранату ў амбразуру — дот і змоўк. Партызаны нашы тым часам пайшлі наперад. Гарнізон быў разбіты.

— Ён ваяваў па-геройску і загінуў пры геройскіх акалічнасцях, — дапоўніў расказ Мікалай Русецкі, былы камандзір роты, у якую быў залічаны Каспар Цымерман. — Мы рыхтаваліся да разгрому гітлераўскага гарнізона ў Міроніме. Трэба было выявіць надзейных людзей у гарнізоне, устанавіць з ім сувязь, каб у патрэбны момант яны маглі даць нам неабходную інфармацыю, а ў час штурму аказаць непарэдную дапамогу. У Каспара быў немалы вопыт у такіх справах. Шлоў 1944 год, і многія нямецкія салдаты пры выпадку здаваліся ў палон, не прамінуўшы заявіць пры гэтым, што Гітлеру прыйшоў «капут». Каспар умела выкарыстоўваў надлом у псіхалагічным настроі салдат.

Але пад вёскай Міронімі атрымалася інакш. Уступіў ён у перагаворы з варажэй аховай, ды, напэўна, не знайшоў агульнай мовы. У самы крытычны момант Цымерман крута паварочвае свайго кая, перагароджвае ім дарогу, ды як закрычыць нашым разведчыкам, якія яго суправаджалі: «Назад!». Тут яго і прашыла аўтаматная чарга. А партызанскія разведчыкі тым часам паспелі павярнуць і паскакаць. Каспар іх засланіў сваім целам.

У самым цэнтры вёскі Жыровічы ўзвышаецца абеліск. І ў святы, і ў будні ідуць сюды людзі і ў жалобным маўчанні стаяць ля помніка тым, хто загінуў у барацбе з фашысцкімі акупантамі. Піянеры мясцовай школы нясуць ганаровую варту. У асабліва ўрачыстых выпадках тут выстройваецца ўся піянерская дружына і на правым флангу яе чырвоныя следпапы пачынаюць баявую пераклічку:

— Маёр Іваноў!
— Загінуў смерцю храбрых у баях за Радзіму!
— Партызан Панасевіч!
— Па-геройску загінуў у барацбе з фашыстам!
— Антыфашыст Цымерман!
— Загінуў смерцю героя ў барацбе з гітлераўцамі.

М. РЫЛКО.

г. Слонім.

Тут быў іх дом [Мінск, 1944 год].

ВЫНІКІ ВАЙНЫ

«Наша краіна стала галоўнай сілай, якая перагародзіла шлях германскаму фашызму да сусветнага панавання, вынесла на сваіх плячах асноўны цяжар вайны і адыграла рашаючую ролю ў разгроме гітлераўскай Германіі.»

З пастановы ЦК КПСС «Аб 30-годдзі Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гадоў».

САВЕЦКІ САЮЗ

СТРАЦІЎ

20 мільёнаў людзей, або 40 працэнтаў з агульнай колькасці забітых у другой сусветнай вайне.

У СССР БЫЛО

РАЗБУРАНА

1710 гарадоў, больш за 70 тысяч вёсак і сёлаў, 32 тысячы прамысловых прадпрыемстваў, 25 мільёнаў чалавек засталася без даху над галавой.

САВЕЦКАЯ АРМІЯ

РАЗГРАМІЛА

607 варажых дывізіяў (арміі саюзнікаў разграмілі 175 дывізіяў), знішчыла 77 тысяч нямецкіх самалётаў (са 100 тысяч самалётаў, страчаных Германіяй у час вайны), 167 тысяч гармат, 48 тысяч танкаў.

ГЕРМАНИЯ СТРАЦІЛА

ў вайне супраць СССР 10 мільёнаў чалавек з 13,6 мільёна яе ахвяр у час другой сусветнай вайны.

ЛЕНІНСКІЯ ПРЭМІІ БАРАЦЬБИТАМ ЗА МІР

25 красавіка адбылося пасяджэнне Камітэта па міжнародных Ленінскіх прэміях «За ўмацаванне міру паміж народамі». За выдатныя заслугі ў барацбе за захаванне і ўмацаванне міру міжнародных Ленінскіх прэміяў «За ўмацаванне міру паміж народамі» прысуджаны: Лўісу Карвалану — сэнатару, Генеральнаму сакратару Камуністычнай партыі Чылі; Жанне Мартэн Сісэ — грамадскай і палітычнай дзяячцы Гвінейскай Рэспублікі; Раймону Э. М. Э. Гаору — каноніку, грамадскаму дзеячу Бельгіі.

Газета «Правда» апублікавала расказ аб новых

лаўрэатах высокай міжнароднай узнагароды, а таксама прывітанне Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза таварышу Лўісу Карвалану, дзе выказаны самыя сардэчныя віншаванні ў сувязі з прысуджэннем прэміі і гаворыцца: «Мы пацвярджаем нашу поўную салідарнасць з мужнай барацьбой камуністаў, усіх антыфашысцкіх сіл Чылі за аднаўленне і развіццё дэмакратыі і яшчэ раз выказваем упэўненасць у тым, што Вы, таварыш Карвалан, і іншыя чылійскія патрыёты, кінуўшы ў турмы і канцлагеры, будзеце вырваны з засценкаў».

маглі зразумець, адкуль бярыцца такая вера. Здараліся выпадкі, што яны нават шапкі здымалі перад неверагоднай мужнасцю камуністаў: фронт ужо далёка на ўсходзе, а тут, у Брэсцкай крэпасці, салдат памірае, але змагаецца з сотнямі ворагаў.

Што мацавала веру і сілу, што натхняла на подзвігі савецкіх людзей?

Наша праўда. Народ вёў справядлівую, вызваленчую, Айчынную вайну. Народ адстойваў справядлівыя ідэалы камунізму, абараняў самы справядлівы сацыялістычны лад, які фашысты, ды і не толькі яны адны, хачелі знішчыць назаўсёды. Фашызм жа вёў вайну агрэсіўную, захопніцкую, несправядлівую, кіруючыся рэакцыйнай, расіскай, чалавеканенавіснай ідэалогіяй і палітыкай.

Змагаліся стары і новы свет, гуманізм і цемрашальства — воль у чым была і ёсць наша гістарычная праўда, а ў праўдзе, як вядома, — сіла. І праўда гэта пацвярджаецца сёння ў В'етнаме і Камбоджы, яна, можна смела сказаць, пацвердзіцца заўтра ў Партугаліі, у Чылі, на Блізкім Усходзе — усюды, дзе вядуць барацьбу стары і новы свет.

У аснове сваёй Вялікая Айчынная вайна была вайной ідэй. Змагаліся дзве ідэалогіі: камунізм і фашызм. Першая абвясціла народам свабоду і сацыяльную справядлівасць, дала працоўным людзям уладу, вызваліла іх ад эксплуатацыі, нацыянальнага прыгнёту. Другая несла народам рабства, крыўду, паняволенне, знявагу і

генацыд. Перамаглі ідэалы камунізму.

Вялікая Айчынная вайна з'явілася небывалым экзаменам трываласці сацыялістычнага ладу, выпрабаваннем патэнцыяльных магчымасцей новай эканамічнай сістэмы. Па адзін бок фронту была планавая эканоміка, агульнанародная ўласнасць падпарадкаваная адзінай волі і адзінаму кіраўніцтву прамысловасці і калектыўнага сельскага гаспадарка. На другім баку фронту старымі і тысячы разоў правяранымі спосабамі гаспадарыў капіталізм. Перамагла сістэма сацыялізму.

Вайна супрацьпаставіла ў барацьбе, літаральна звяла твар да твару людзей, выхаваных сацыялізмам і імперыялізмам. Са зброяй у руках сустрэліся савецкі чалавек — гуманіст, калектывіст і інтэрнацыяналіст, культам якога стала мірная стваральная праца для агульнага шчасця; перад ім аказаўся з гэткай жа самай зброяй другі чалавек — фашыст, індывідуаліст і шавініст, культам якога былі заваёвы, жорсткасці і разбой. Перамог савецкі чалавек — чалавек новага, сацыялістычнага ладу.

Ваявалі, нарэшце, дзве арміі — савецкая і гітлераўская. Наша была армія абароны, яна мела на ўзбраенні савецкую тэхніку і марксісцкую ідэалогію, яе салдатамі былі савецкія людзі, а камандзірамі — камуністы. Гітлераўская была арміяй агрэсіі, яна была ўзброена магутнай нямецкай тэхнікай і фашысцкай ідэалогіяй, яе салдатамі былі адурманеныя фашызмам людзі, а камандзірамі — нацысты. Перамагла Са-

вецкая Армія!

Пад канец вайны, калі фашызм быў ужо смяротна ранены на ўсходнім фронце, на дапамогу нашай краіне прыйшлі арміі саюзнікаў. Яны ўнеслі вялікі ўклад у агульную перамогу. Савецкі народ шануе памяць тых амерыканцаў, англічан, французцаў, канадцаў, аўстралійцаў, якія склалі галовы на франтах вайны. Мы ўсведамляем, што перамога была не толькі нашай, а агульнай — перамога антыгітлераўскага кааліцыі. Але Савецкі народ вынес на сваіх плячах асноўны цяжар вайны і выратаваў чалавецтва ад жахаў фашызму.

Войны даюць народам урокі. Вынікі войнаў вучаць палітыкаў, што ім трэба помніць і ніколі не забываць, чаго асцерагацца, што заўсёды мець на ўвазе. Якія ж карысныя ўрокі дала Вялікая Айчынная вайна?

Імперыялізм можа мець мільённыя арміі і магутную ваенную тэхніку, можа яшчэ развываць агрэсіўныя войны, але дабіцца перамогі над сіламі міру і прагрэсу, хай сабе колькаска меншымі і нават у ваенных адносінах слабейшымі, ён не здольны. Ён здольны толькі, як гэта мы яшчэ раз пераканаліся на прыкладзе В'етнама і Камбоджы, прынесці народам пакуты і гора, пасеяць спусташэнні і смерць. Павярнуць жа назад ход гісторыі ў яго няма больш сілы.

Перамагае і, што б ні здарылася, перамога сацыялізм, якому патрэбен мір, а не войны.

Наша перамога была і будзе перамогай новага свету.

Беларусі налічвае больш за сто галін індустрыі, што аб'ядноўваюць звыш 1700 буйных прадпрыемстваў. У пасляваенныя гады ў рэспубліцы створаны прагрэсіўныя галіны, якія характарызуюць яе прамысловасць аблічча, — сучасная аўтамабільная і трактарная, горназдабыўчая, нафтаздабыўчая, хімічная прамысловасць, станкабудаванне, вытворчасць электронай тэхнікі, дакладных прыбораў, штурчанага валакна, пластычных мас, мінеральных угнаенняў і разнастайных вырабаў лёгкай і харчовай індустрыі.

Зробленае за гэтыя гады па сваёму значэнню і размаху можна параўнаць толькі з ратным подзвігам у час вайны. Працоўны подзвіг савецкіх людзей здзейсніў чуда, для якога ў існых, не сацыялістычных умо-

вах, спатрэбіліся 6 стагоддзі.

Эканоміка Беларусі — арганічная частка адзінага агульнага народнага гаспадарчага арганізма СССР, які склаўся на аснове агульных эканамічных мэт, інтарэсаў і намаганняў працоўных усіх нацый і народнасцей. Паспехі ў развіцці Беларусі, як і іншых саюзных рэспублік, вызначаюцца паспехамі кожнай з іх паасобку і ўсёй краіны ў цэлым. Так, у стварэнні магутнага самазвалаў БелАЗ удзельнічае каля 300 прадпрыемстваў Савецкага Саюза. У сям'і хімікаў Наваполацка і шахцёраў Салігорска — прадстаўнікі дзесяткаў нацый і народнасцей нашай Радзімы. Прадпрыемствам лёгкай прамысловасці Беларусі пастаўляюць сыравіну адзінаццаць брацкіх рэспублік.

Усё сказанае аб пасляваенным прамысловым развіцці

можна аднесці і да аднаўлення іншых галін народнага гаспадарчага комплексу. Гэтак жа хутка быў адроджаны грамадскі транспарт. Беларуская чыгунка сёння аснашчана прагрэсіўнымі відамі цягі, надзейнымі пуцямі, навіейшымі сродкамі сігналізацыі і сувязі, пагрузачна-разгрузачнымі механізмамі і іншай сучаснай тэхнікай. Грузаабарот з 200 мільёнаў тонакіламетраў у 1940 годзе ўзрос да 13 мільярдаў. Важную ролю адыгрываюць сёння паветраныя транспарты і трубаправодны транспарт.

Нязмерна вырасла і сельскагаспадарчая вытворчасць. Ураджайнасць збожжавых летася склала 26 цэнтнераў з гектара замест 8 цэнтнераў у перадавае 1940 годзе. Сёння ўсе найбольш працаёмкія работы ў раслінаводстве цалкам ме-

ханізаваны. Праводзіцца вялікая работа па механізацыі жылля і аграпрамысловага комплексу, узведзены буйныя комплексы па вытворчасці мяса і малака. Мяняецца аблічча беларускай вёскі. Умовы працы і быту калгаснікаў усё больш набліжаюцца да гарадскіх стандартаў.

А паглядзіце зараз на нашы гарады. Цяжка і ўявіць, што толькі 30 год назад на іх месцы ляжалі руіны, а жыхары туліліся ў зямлянках, а то і зусім пад адкрытым небам. Нястача жылля яшчэ адчуваецца. Аднак за пасляваенны перыяд у нас пабудавана 90 мільёнаў квадратных метраў жыллой плошчы! Толькі за гады мінулай пяцігодкі кожны чацвёрты жыхар справіў наваселле. Такага радыкальнага вырашэння жыллёвай праблемы не ведае ніякая іншая дзяржава.

Зараз перад рэспублікай стаяць задачы далейшай інтэнсіфікацыі вытворчасці, павышэння ступені комплекснасці развіцця гаспадаркі, паляпшэння перспектываўнага планавання і прагназавання. У дзесятай пяцігодзі, праект плана на якую цяпер распрацоўваецца, народная гаспадарка Беларусі арыентуецца на дадатковае ўцягненне ў эканамічны абарот прыродных багаццяў, на развіццё кваліфікаванага машынабудавання, хімічнай прамысловасці, электраэнергетыкі, паскораны рост іншых галін, што вызначаюць тэхнічны прагрэс. Выкананне гэтых планаў мы лічым сваім дастойным укладам у справу камуністычнага будаўніцтва нашай краіны.

Мікалай ШЭНДАРАУ, супрацоўнік Дзяржплана БССР.

Віншую родную Беларусь, край бяспрыкладнага партызанскага змагання, усе народы Савецкага Саюза з вялікім і светлым днём 9 мая—Днём Перамогі. Мае пачуцці — у вершах, якія я дасылаю ў рэдакцыю.

Уладзімір КЛІШЭВІЧ

Чорная ночы навала
Стала упоперак дню.
Цяжка зямля застагнала
У моры крыві і агню.

Смерці шалёная сіла
Рушыла дзіка на ўсход.
Вогненнай лавай давіла
Мірны савецкі народ.

Гітлер з сябе аж выходзіў:
— Вынішчу, струшчу, зламлю
Я бальшавізм на усходзе,
Капут і Маскве, і Крамлю!..

Толькі б Маскву яму сцерці,
Там, капітала халуды,
Здекаў, страшэннае смерці
Лагер сусветны будуй.

Фрыц пад Масквою заахаў —
Сквіцы збілі на бок.
З мыліцай чорнай пад пахай
Ногі назад павалок.

Заду у карак давалі,
Клінам выхвошчвалі клін.
Ні ардэны, ні медалі
Не ўратавалі Берлін.

Звер вар'яец у Берліне,
Вочы адсвечваюць жах.
Дзікае логава гіне —
Рухнуў зварыны рэйхстаг.

Шчасце ад дня дарагога
Мёртвага робіць жывым.
Велічная Перамога —
Сэрцаў і душаў уздым.

Сонца з Усходу свеціць —
Шчасце свабоды прымай.
Радасць звiнiць па свеце,
Кветкамі сцеліцца Май.

Пошасці больш не будзе,
Зварынае сцёрта імя.
Вольнымі сталі людзі,
Лёгка дыхнула зямля.

ЗША.

ПАСЛЯДОЎНАЯ ПАЛІТЫКА

Савецкая дзяржава з першых дзён свайго існавання і да цяперашняга часу праводзіць адну паслядоўную палітыку — палітыку мірнага суіснавання. Чырвоная Армія перамагла знешніх і ўнутраных ворагаў, і народ пачаў будаваць новае жыццё. Мы, эмігранты, жывучы далёка ад Радзімы, не пераставалі радавацца за яе. Бачылі росквіт СССР і яго ворагі і не пераставалі рыхтаваць планы новых ваенных паходаў.

Гітлер у 1941 годзе подла напад на Савецкі Саюз. Мы адчувалі страшэнную небяспеку, навішную над нашым народам. Фашысцкія банды хутка прасоуваліся па свяшчэннай савецкай зямлі, многія з нас аплакавалі лёс роднага народа. Але слязьмі Радзіме не паможаш. І тады мы, эмігранты, пачалі ў розных гарадах арганізоўваць камітэты дапамогі Савецкай Арміі. Яны былі ўсюды, дзе жылі рускія людзі. Я быў старшынёй аднаго такога камітэта ўвесь час, пакуль не разграмілі фашызм. У на-

шу арганізацыю ўваходзілі таксама палякі, украінцы, літоўцы, прымалі ўдзел амерыканцы. Мы наладжвалі канцэрты, мітынгі, на якіх выступалі і прадстаўнікі гарадскіх улад, ваенныя, відныя грамадскія дзеячы. Танцавальная група, мандалінны аркестр, хор давалі канцэрты, а сродкі ад канцэртаў ішлі ў фонд дапамогі Савецкай Арміі. У 10-фунтовыя скрыначкі мы ўкладвалі цукар, мыла, ніткі, шкарпэткі і іншыя рэчы і адпраўлялі на фронт. Многа грошай ішло на пакупку медыкаментуў. У камітэце жанчыны саборнічалі з мужчынамі ў зборы сродкаў. Жанчыны вязалі цёплыя рэчы і таксама ўкладвалі ў скрыначкі і адпраўлялі на фронт. Мы рабілі ўсё, што было ў нашых сілах, каб дабіць праклятага ворага.

І вось 30 год назад Перамога, нарэшце, была заваявана. Якой жа дарагой цаной яна далася! Колькі пакут і гора перанёс наш народ! Савецкі Саюз перамог пад кіраўніцтвам свайго Камуністычнай партыі, перамог ворага і адбудаваў краіну. Я наведваў Радзіму ў 1973 годзе, бачыў адноўленыя гарады, бачыў мірнае радаснае жыццё людзей, бачыў краіну, якая змагаецца за мір ва ўсім свеце.

ЗША.

Сямён ТРЫХАНЮК.

РАНЫ МИНУВШЕЙ ВОЙНЫ

Советский Союз празднует 30-ю годовщину своей Победы над гитлеровскими захватчиками.

Потери в этой войне у него были огромные. Фашистские полчища истребляли людей, разоряли деревни, разрушали города, уничтожали культурные ценности. Вся Белоруссия была подобна кладбищу, по всей нашей земле — руины и пепелища. Историки утверждают, что в борьбе с врагом в Белоруссии принимало участие все население, что здесь оккупантам был нанесен очень сильный урон.

Теперь, за тридцать мирных лет, наша республика не только восстановила разрушенные города и села, но построила много новых. О Минске даже трудно сказать, что он восстановлен: на развалинах построен совершенно новый город.

Поздравляю свой народ с Победой.

Сын Белоруссии
Е. МАТЮШКОВ.

США.

БЛАГОГОВЕЙНО СКЛОНЯЕМ ГОЛОВЫ

Тот, кто не помнит прошлого, не может творить будущего. Это не афоризм, а драгоценный опыт, приобретенный человечеством на протяжении веков. И поэтому наша память должна в первую очередь обращаться к годам первой и второй мировых войн, о которых еще так часто напоминают увечья инвалидов, жертв этих никому не нужных, диких побоищ.

На местах бывших окопов и траншей цветут цветы, растет хлеб, но плуг пахаря в Европе еще иногда натывается на гильзы и осколки, а то и на человеческие черепа. Отстроены города и деревни, но под фундаментом зданий — прах погибших.

Чтобы вечно помнить о жертвах войны и передать эту память грядущим поколениям, люди устанавливают памятники. Сотни, тысячи памятников, мемориальных комплексов воздвигнуты на земле нашей Родины. В честь погибших неугасимо горит Вечный огонь.

9 мая, в 30-ю годовщину разгрома злейшего врага человечества — фашизма, мы, патриоты советской Отчизны, благоговейно склоняем головы перед всеми, кто в жесточайших сраже-

ниях добыл Победу, перед их отвагой и смелостью. И клянемся сохранить в своих сердцах светлую память о героях.

В этот радостный и суровый день мы шлем искренние поздравления всему советскому народу и особо воинам Страны Советов, охраняющим мирный труд, а также ученым, инженерам, рабочим, разумом и трудом которых достигнуты огромные успехи в военной технике СССР. Оборонная мощь нашей Родины — прочный фундамент мирной ленинской политики, которая находит все больше сторонников во всем мире. Оставив в стороне социальные и политические разногласия, многие страны начинают сотрудничать в разных областях. Ведь еще так много на земле неотложных дел, ждущих человеческих рук. Труд, а не война может сделать жизнь прекрасной.

Мы также поздравляем нашу Родину с праздником Весны и Труда, праздником солидарности всех трудящихся мира — Первое мая.

Надежда и Григорий МАРТЫНЮК.

Канада.

Канстанцыя БУЙЛО

ТРИ БЯРОЗКИ Ў ХАТЫНІ

Тры бярозкі ў Хатыні,
Тры бярозкі, быццам
сёстры...

Пры апошняй вогнік сіні—
Гнуткі, трапяткі і востры.

Ён праменіцца і ззяе —
У ім гордасць, у ім гора.

Як ён нам напамінае
Усёй вайны з фашызмам
змору!

За ім — воблік чалавечы,
Што з зямлі вайною
сцёрты...

Тут жывых і мёртвых
стрэча:

Тры жывуць, а ён—
чацвёрты.

Па ўсёй роднай Беларусі
Помнікі—агні жывыя.

Яны ўспомніць нас
прымусяць

Усе хатыні агнявыя!

Сакавік, 1975 г.

МЫ ЗРОБИМ УСЁ ДЛЯ МІРУ

Мінула трыццаць год з таго часу, калі «майскімі кароткімі начамі, адгрымеўшы, закончыліся ба...» Прыйшла доўгачаканая Перамога, галоўным творама якой быў савецкі народ. Здзейснены ім подзвіг, роўнага якому не ведала гісторыя, выклікаў і заўсёды будзе выклікаць у нашых сяброў і ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва пачуццё глыбокай удзячнасці і захаплення. У многіх краінах Еўропы ў гонар загінуўшых савецкіх воінаў узведзены велічныя помнікі і абеліскі. Не зарастае да іх сцяжка, не вянуць кветкі ля падножжа.

...Па запрашэнню сяброў з Польскага камітэта абароны міру ў адну з гадавін Перамогі мы наведалі Беларастоцкае ваяводства. Там, недалёка ад Ломжы, у маладым сасновым лясочку ёсць магіла. На ёй — вялікі шэры камень, сціплы камень і такі ж сціплы на ім надпіс, які паведамляе, што тут пахаваны расстраляныя гітлераўцамі ў жніўні 1944 года два безыменныя савецкія воіны.

Мы доўга стаялі ля гэтай магілы і не маглі адыйсці. Вакол няма цішыня. Злёгка накрапваў цёплы вясенні дожджык. Праз воблак зрэдку прабіваліся промні сонца. Прырода, здавалася, раскрывала людзям усё сваё характава. І ад гэтага яшчэ больш балюча было за тых двух хлопцаў, што засталіся толькі ў людской памяці. Дзе, у яким краі — у Беларусі, на Разаншчыне ці ў далёкай Сібіры — маці выплакалі вочы аб загінуўшых сынах? А, магчыма, жонкі гэтых салдат на ўсё жыццё так і засталіся ўдовамі.

Па расказах жыхароў вёскі, двух савецкіх парашуцтыстаў схапілі фашысты. Некалькі дзён іх жорстка катавалі. І нічога не дабіўшыся, расстралялі.

На поўначы Еўропы ў горадзе Осла застыў у граніце ва ўвесь рост, у касцы, з вінтоўкай у руках савецкі салдат. Ён ахоўвае далёкую ад свайго Радзімы зямлю Нарвегіі. На фасадзе помніка надпіс: «Нарвегія дзякуе вам!» Помнік узведзен нарвежцамі на добраахвотныя ахвяраванні насельніцтва.

Шырокі водгук у сэрцах людзей знайшла песня кампазітара Калмаіноўскага пра Алёшу. Высечаны з каменю савецкі салдат-вызваліцель стаіць у балгарскім горадзе, а песня пра яго людзі планеты на розных мовах услаўляюць мужнасць і гераізм нашых воінаў, якія выканалі свой інтэрнацыянальны абавязак.

Памяць аб ахвярах, прынесеных народам ў барацьбе супраць фашызму, настойліва заклікае да пільнасці. Перамога над нямецка-фашысцкімі захопнікамі стварыла спрыяльныя ўмовы для развіцця шырокага руху за мір, дэмакратыю, сацыяльны прагрэс, для новых міжнародных адносін на аснове прынцыпаў мірнага суіснавання. За прайшоўшыя тры дзесяцігоддзі мы дабіліся вялікіх поспехаў. Сілы халоднай вайны вымушаны былі адступіць. Цяпер задача ўсіх прагрэсіўных людзей свету — зрабіць працэс разрадкі міжнароднай напружанасці незваротным.

Нашу рэспубліку, як і ўсю савецкую краіну, часта наведваюць пры-

хільнікі міру з розных краін. Беларускі рэспубліканскі камітэт абароны міру ад імя свайго народа гарача вітае іх.

Штогод сустракаем мы паязды міру з ГДР і ФРГ, вядзем з удзельнікамі іх адкрытую, шчырую размову, выказваем сваё гарачае імкненне да міру, напамінаем, што фашызм і цяпер з'яўляецца злейшым ворагам чалавецтва. Гэтыя сустрэчы вельмі важныя для ўзаемаразумення паміж людзьмі розных краін. У пацвярджэнне гэтай думкі прывяду некалькі фактаў. Вось старонка з дарожнага бланкета Бернхарда Родэ, немца з ФРГ. Ён даслаў яе ў пісьме, адрасаваным Беларускаму рэспубліканскаму камітэту абароны міру.

«Вакзал поўны людзей: дзяцей, старых, людзей сярэдняга ўзросту. Кожны прынёс з сабой кветкі. Яны, мінчане, агалілі, напэўна, цэлыя сады і поўнасьцю спустошылі ўсе кветкавыя магазіны. Я ўспомніў аб тым, што было тут у час вайны... Мне стала балюча. Я хачу быць шчырым і гавару вам: я быў тут салдатам... Я адчуваў, што яны хацелі сказаць мне ў адказ: «Не трэба аб гэтым». І вельмі ўсмехаліся мне. Маглі б мы так?... Ці такое вялікае сэрца і ў нас?..»

А гэтыя радкі з выступлення Бэнке Траорэ — члена дэлегацыі малійскага руху за мір. «Беларусь з'яўляецца такой рэспублікай, аб якой вядома далёка за яе межамі. Мы дзякуем савецкаму народу за тое, што ён перагарадзіў шлях вайне, за ўсё, што вы робіце ў ААН. Вы прынеслі

свету тое, чаго не даў ніхто — свабоду».

Наша імкненне да міру і дружбы з усімі народамі прадыхтавана адным запаветным жаданнем — жаданнем шчасця для ўсіх людзей добрай волі. Гэтай высакароднай мэце заклікан службы і службы Беларускаму рэспубліканскі камітэт абароны міру. Разнастайныя і шматгранныя формы яго работы.

Пад мірным небам расцвіла і набралася сіла наша краіна. Залычыла нанесеныя вайной раны. З году ў год расце дабрабыт народа. Жыццё яго становіцца ўсё больш матэрыяльна забяспечаным, духоўна багатым і змястоўным.

Мы радуемся няўхільна растучай эканамічнай магутнасці свайго Радзімы, усяму здзейсненаму савецкімі людзьмі, каб спакойна магло жыць, працаваць і паляпшаць сваё жыццё ўсё чалавецтва.

Мы гордыя тым, што наша краіна з'яўляецца носьбітам міру, свята захоўвае вернасць ленинскому слову:

«...мы абяцаем рабочым і сялянам зрабіць усё для міру. І мы гэта зробім».

Аляксандра УС,
намеснік старшыні Беларускага
рэспубліканскага камітэта
абароны міру.

КАПИТУЛЯЦИЯ

Недавно в Москве издана книга Мартына МЕРЖАНОВА «Так это было», повествующая о последних днях фашистского Берлина. Ее автор в годы Великой Отечественной войны был военным корреспондентом «Правды». Ниже публикуем отрывок из книги, в котором М. Мержанов рассказывает о подписании акта безоговорочной капитуляции гитлеровской Германии, состоявшемся 9 мая 1945 года.

...Ровно в 24 часа в зал вошли Маршал Советского Союза Г. Жуков, главный маршал британской авиации Артур Теддер, генерал Карл Спаатс, генерал Ж. Делатр де Тассиньи, А. Вышинский, В. Соколовский.

Г. Жуков занял председательское кресло. Справа от него сел Теддер, слева — Спаатс.

Г. Жуков поднялся, осмотрел зал, как бы проверяя, все ли на месте, и сказал:

— Мы, представители Верховного Главнокомандования Советских Вооруженных Сил и Верховного командования союзных войск, уполномочены правительствами антигитлеровской коалиции принять безоговорочную капитуляцию Германии от немецкого военного командования.

Затем, обратившись в сторону, он добавил:

— Пригласите в зал представителей немецкого главного командования.

Историческое заседание началось. Немного людей присутствовало тогда в зале. Немного слов произносилось на этом заседании. Но за этими словами — долгие годы войны.

Наступила минутная пауза, которая показалась слишком долгой. Все замерли, глядя на входную дверь. Туда же были направлены объективы киноаппаратов и «леек»; операторы и фотокорреспонденты не шевелились, не отрывали глаз от объективов, — не прозевать бы момент.

Наконец, дверь открылась. Первым, не торопясь, глядя вниз, вошел фельдмаршал Кейтель, в парадном костюме, с железным крестом, висящим у самой шеи, в коричневых перчатках, с маршалским жезлом в руке. Словно он пришел на плац, где перед ним должны пройти войска церемониальным маршем, а не в зал, где вынужден подписать позорный акт. Но это внешняя бравада. На его лице красные пятна. Движением маршалского жезла он приветствует присутствующих, садится за стол и, не поворачиваясь, отдает перчатку с правой руки застывшему за его спиной офицеру.

Вместе с Кейтелем вошли низкорослый, мрачный, ни на кого не глядящий генерал-полковник Штумпф и поникий, и, как мне показалось, сконфуженный Фридебург. Они также усаживаются за стол: Штумпф справа, а Фридебург — слева от фельдмаршала.

Кейтель поднимает голову и смотрит на Жукова. Он видит его впервые. Жуков тоже впервые видит Кейтеля. Какое-то мгновение два полководца двух огромных армий молча смотрят друг на друга...

И вот встал крестьянский сын — Маршал Советского Союза и, глядя прямо в глаза юнкерскому сынку — фельдмаршалу фашистской Германии, сказал:

— Имеете ли вы на руках акт безоговорочной капитуляции, изучили ли его и имеете ли полномочия подписать этот акт?

Теддер повторил вопрос на английском языке.

— Да, изучили и готовы подписать его, — сказал фельдмаршал, поправляя монокль, и передал в президиум документы, подписанные гросс-адмиралом Деницем, новым президентом Германии.

Я все записываю стенографически. На всю эту процедуру с момента входа нашей делегации в зал ушло 8 минут. Пошла

9-я минута 9 мая 1945 года.

Маршал Жуков спрашивает:

— Готова ли делегация подписать акт?

— Готова, — отвечает фельдмаршал и вынимает из бокового кармана вечное перо.

10-я минута.

Председательствующий, обращаясь к Кейтелю, медленно, подчеркивая каждое слово, говорит:

— Я предлагаю подойти сюда, — он показал рукой на столик, приставленный к столу президиума. — Здесь вы подпишете акт о безоговорочной капитуляции Германии.

Маршал довольно долго стоит в этой позе, и это навсегда остается в моей памяти.

11-я минута.

Кейтель встает со стула, вернее вскакивает, берет со стола маршалский жезл и направляется к маленькому столику. Монокль падает, повисает на шнурке и раскачивается. За фельдмаршалом следуют два штабных офицера.

12-я минута.

Фельдмаршал садится за столик и вновь проделывает манипуляции с жезлом. Но бравады не получилось — движение вялое. Он кладет жезл на стол, слева от себя. Он нервно вставляет монокль и углубляется в чтение документа. Кругом абсолютная тишина. Слышно только стрекотание киноаппарата и щелканье «леек»...

Нам хорошо видно, что Кейтель даже в эту позорную для него минуту старается быть театрально эффектным. Он долго читает акт безоговорочной капитуляции, каждое слово которого он давно и хорошо изучил.

На его жезле выгравировано: «Вильгельм Кейтель, генерал-фельдмаршал».

17-я минута.

Кейтель медленно подписывает пять экземпляров, каждый раз картинно отстраняясь на спинку кресла и ожидая, пока секретарь подставит новый экземпляр.

Подписаны все пять, начинающиеся словами: «Мы, нижеподписавшиеся, действуя от имени германского верховного командования, соглашаемся на безоговорочную капитуляцию всех наших вооруженных сил на суше, на море и в воздухе...»

Фельдмаршал встает, обводит взглядом зал, словно желая увидеть, какое впечатление произвела эта последняя в

(Окончание на 6-й стр.)

(Заканчэне.
Пачатак у № 17)

У другой палове дня 2 мая мы з цяжкасцямі прабіраліся на сваёй машыне к цэнтру горада. Усе праезджыя вуліцы былі запруджаны войскамі. З вокнаў і балконаў уцалелых дамоў звисалі белыя палатнішчы. За каналам Ландвер — невялікі плац, ад якога ў паўночным напрамку разыходзяцца тры прамыя вуліцы. Паехалі па сярэдняй — Фрыдрыхштрэсэ. Насустрач — калоны ваеннапалонных, з тых, што здаліся апошнімі. Шмат эсэсаўцаў. Ідуць, апусціўшы галовы. Палонныя ва ўласнай сталіцы...

На Лейпцыгерштрэсэ мы звярнулі ўлева і хутка апынуліся перад пустой унутры, невысо-

— Хм... Снарады не разарваліся. Бракованыя. А вы іх — у музей?!

— Гэты два без узрывальнікаў. Спецыяльна.

— Адкуль жа відаць, што яны — першыя?

— А мы зрабілі надпісы-драпіны.

— Ну і ну! Самі ўсё прыдумалі?

— А то хто ж!

...На процілеглым баку рэйхстага, на набярэжнай Шпрэе, нашы салдаты шчыльна акружылі пажылога берлінца. Ён трымае пад пахай абшарпаны футляр для скрыпкі і бездапаможна азіраецца.

— Сыграйце нам што-небудзь, — просяць салдаты. — Можна Моцарта, Бетховена, Штраўса — што ўмеце.

— А ну, кінь!

Немец не разумее, лыпае вачыма. Старшыня выхпаіў з яго дрыжачых рук карабок і высыпаў акуркі пад ногі. Дастаў з кішэні пачак цыгарэт і сунуў збянтэжанаму старому.

— Дажыліся са сваім фюрэрам. Акуркі збіраеце, цыфу! Лепш гандлявалі б з намі, а не ваявалі. Мелі б і тытунь і харч. Паміж рэйхстагам, Брандэнбургскімі варотамі і паркам Тыргартэн — танкі, гарматы розных калібраў, аўтамашыны, паходныя кухні. І ўсоды — салдаты. Месцамі — стыхійныя мітынгі. Прамоўцы караскаюцца на танкі і самаходкі, на аўтамашыны з адкрытымі бартамі. Аднекуль даносяцца песні пад баян і гармонік. Іх раптам заглушае ваенны аркестр. На ла-

НА САМЫМ КРАЮ ВАЙНЫ

(З ФРАНТАВОГА БЛАКНОТА)

кай, доўгай будынінай, якая нагадвала казарму. Імперская канцылярыя. У двары канцылярыі натоўп. Пры ўваходзе ў бункер Гітлера — вартавы з аўтаматам. На яго націскаюць. Нейкі пехацінец-жартаўнік асабліва настойлівы.

— Пусці! Мне ў логава. Да фюрэра.

— Няма прыёму.

— Я па асабістай справе. З рахункам да яго.

— Кажу, не прымае! Адсутнічае.

— Н-ну, бюракраты... А дзе ён?

— А чорт яго ведае. Шукаюць.

Навокал смяюцца. У той час мала хто верыў, што Гітлер скончыў жыццё самагубствам.

Па Вільгельмштрэсэ дабіраемся да Унтэр дэн Ліндэн. Але далей з машынай не праціцца. Затое можна пахадзіць, паблукіць сярод людзей, многае ўбачыць і пачуць.

...Ля сцяны рэйхстага перакапаная снарадамі траншэя. Нахілена стаіць абгарэлая самаходная гармата «Фердынанд».

Навокал — варонкі ад бомб. У гэтым хаосе нешта шукаюць двое нашых артылерыстаў.

— Можна адрыкашэцілі і тут іх не знойдзеш? — гаворыць маладзейшы. — Білі ж па гэтаму вуглу.

— Шукай, шукай! Не лянуйся.

Нарэшце, знаходзяць. Узвальваюць кожны на плячо па снараду і накіроўваюцца некуды ў бок Тыргартэна.

— Навошта вы іх цягнеце? — цікаўлюся.

— Для музея. Гэта першыя снарады, выпушчаныя па рэйхстагу.

— О-о, Бетховен, о-о, Штраўс... — летуценна мармыча музыкант.

Мне захацелася яго падбадзёрыць і я пажартаваў:

— Што, трапілі ў «кацёл»? Не бойцеся, гэты «кацёл» не страшны.

Стары пахваліўся, што ён калісьці іграў у аркестры Берлінскай оперы. Гэта было вельмі даўно. А цяпер не можа — рука пашкодзана.

— Таварыш капітан, — звярнуўся да мяне невысокі чарнявы салдат. — Скажыце яму, што мы зараз знойдзем свайго скрыпача. Ён пайграе і скрыпку тут жа вернем.

Я пераклаў. Эфект атрымаўся зусім нечаканы. Стары абхапіў абаруч футляр і стаў выбірацца з натоўпу.

— А ну, пакажы, што там у футляры, — загарадзіў яму дарогу сержант. — Можна зброя?

Футляр адкрылі. Там аказалася некалькі скібак чэрствага хлеба. Нашага, салдацкага. Некалькі драбкоў цукру. Невялікі шматок сала ў паперы...

— Так бы і сказаў. А то саромеецца.

...За Брандэнбургскімі варотамі справа на Унтэр дэн Ліндэн — некалькі ўцалелых, малалашкоджаных высокіх дамоў. Ля параднага ўваходу аднаго з іх — наспех намалёваная шыльда «Камендатура».

Кажуць, тут да вайны было савецкае пасольства. У чарзе тоўпяцца берлінцы, амаль адны старыя. Сухі, як мумія, немец у пацёртым капелюшы нахіляецца і з-пад ног са смецця падымае акурак. Потым дастае з кішэні карабок ад запалак і хавае знаходку. Гэту сцэну ўбачыў наш старшыня, відаць, з камендатуры. Падышоў.

фетах гармат, скіраваных стваламі на рэйхстаг, сядзяць змораныя артылерысты, адпачываюць, кураць, размаўляюць. Вакол валяюцца гільзы, а ў скрынях ляжаць яшчэ не скарыстаныя снарады.

— Усё! Шабаш, — гаворыць вусаты, немалады ўжо салдат. — Хутчэй бы дамоў. Сеяць маяя пара.

У парку, дзе яшчэ дыміліся, зваленыя шквалам агню стогадовыя дрэвы і тырчэлі абвугленыя пні, ля лаўкі спяць у розных позах пехацінцы са штурмавых груп — адсыпаюцца за ўсе мінулыя ночы і дні. Спяць з прывістам, з храпам. Ніякі шум-гармідар для іх не перашкода. Асцярожна, каб не наступіць, прабіраюцца далей. На другім баку лаўкі — зноў салдаты ўпакат — ляжаць роўнымі радамі на плашч-палатках.

— І тут спяць, — прагаварыў я раней, чым да мяне дайшоў сэнс убачанага.

— Так, спяць, — уздыхнула санітарка, што сядзела побач. — Спяць вечным сном... — І раптам залілася слязамі, нягучна загаласіла: — А іх жа чакаюць до-ома. А яшчэ ж учора былі жывыя ды вясё-оляя.

— Ну, хопіць, Ганна, — тузануў яе за плячо нехта з санітараў.

— Дык жа шкада. У апошні дзень берлінскага бою...

— Усіх шкада — і тых, хто загінуў у першы дзень вайны, і тых, хто потым, і хто ў апошні... Супакойся.

...А над каменным гмахам рэйхстага ў майскім небе лунала чырвоная палатнішча — Сцяг Вялікай Перамогі.

Мікалай РАЖКОЎ.

Вяртаюцца ў родную вёску. (1944 г.)

Фота С. КАРАТКОВА.

ИДУ НА СМЕРТЬ СМЕЛО

РОССИЮ ОБХОДИ СТОРОНОЙ

Для того, чтобы прочесть строки из писем, которые публикуются ниже, нужно немало душевных сил. Эти письма — разных лет войны. Их авторы — солдаты и офицеры Советской Армии, партизаны, дети — с войны не вернулись. Они писали эти строчки на краю смерти, в те мгновения, когда человек, уже не имея надежды вернуться к живым, в последний раз прощает себя, смысл своей жизни, свои представления о любви, долге, счастье...

«Завещание»

Прошу переслать его моей матери, Лурье, проживающей в городе Кирове, она эвакуирована из Латвии.

Я умираю за Родину, за коммунизм... Жалко умирать в 24 года, но в настоящей борьбе, где на весах истории всего человечества ставятся миллионы жизней, я свою также отдаю, зная, что будущее поколение и вы, оставшиеся в живых, будете нас чтить, вспоминать как освободителей мира от ужасной чумы. Что еще писать?

Мама!

Не огорчайся...

Да здравствует СССР и победа над врагом!..

Комсомолец Латышского полка
Бина ЛУРЬЕ.

Погиб под Таллином в 1941 году.
Завещание найдено в документах и отправлено матери.

«Товарищи бойцы, командиры и политработники!

Идя в атаку, я обязуюсь до последнего вздоха биться за честь и независимость своей матери-Родины. Сам я беспартийный. Но если в бою прольется моя кровь, считайте ее кровью коммуниста. Смерть и всеобщее презрение фашистским палачам, оксвернившим нашу священную землю!

Дорогие братья по оружию! Если я погибну в этом сражении, назовите меня коммунистом.

С. ВОЛКОВ».

Он погиб в этом бою в феврале 1942 года, солдат Степан Волков. Его письмо-завещание однополчане нашли в медальоне солдата.

«Моя любимая!»

...Эти строки пишу за несколько минут перед смертью. Чувствую себя здоровым, полным энергии, безграничного желания жить. И нет спасения. Вынужден умирать. Но я иду на смерть смело, мужественно, так, как положено людям нашего склада. Прожил я 41 год, из которых 20 лет посвятил делу народа. Всю жизнь был честным, преданным, неутомимым борцом без личной выгоды. Никогда не кривил душой. И таким умираю, ибо знаю, что наше дело справедливо и победа будет наша...

Мои дорогие, не оплакивайте меня... Теперь сотни тысяч лучших сынов народа умирают за лучшую будущность человечества. Война—самое большое несчастье для человечества. Будем надеяться, что после этой войны настанет мир, который надолго, а может быть, и навсегда сделает это несчастье невозможным. Прощаясь с вами, желаю вам дожить до мира и счастливой жизни. И когда доживете до этого, и меня вспомните незлым, тихим словом...

Моя любимая жена, спасибо тебе за прекрасно прожитое время с тобой...

Моя любимая дочь Олечка, как раз год было тебе тогда, когда немилосердная война разлучила нас. Ты была моим утешением, ты была моей жизнью. Теперь, когда я иду на смерть, мое сердце истекает кровью при одной мысли, что я тебя больше не увижу... Растаи счастливой... будь доброй и справедливой... никогда не забывай, что твой отец умер на виселице за дело народа.

Прощайте, дорогие.

Олека БОРКАНЮК».

Автор этого письма Олекса Борканюк — один из руководителей коммунистов Западной Украины. Во время войны возглавил здесь партизанское подполье. Схвачен фашистами и казнен в октябре 1942 года.

«Умру, но не отступлю ни шагу назад. Клянусь своей кровью».

Сержант КАГАМЛЫК».

Надпись сделана кровью на комсомольском билете. Документ найден на поле битвы под Курском, 9 февраля 1943 года, где погиб Григорий Кагамлык. Ему было 20 лет.

«Милая Тонечка!»

Я не знаю, прочитаешь ли ты когда-нибудь эти строки. Но я твердо знаю, что это последнее мое письмо. Сейчас идет бой, жаркий, смертельный. Наш танк подбит. Кругом нас фашисты. Весь день отбиваем атаку...

Сегодня шестой день войны. Мы остались вдвоем — Павел Абрамов и я. Ты его знаешь, я тебе писал о нем. Мы не думаем о спасении своей жизни. Мы воины и не боимся умереть за Родину.

Я сижу в изрешеченном и изуродованном танке. Жара невыносимая, хочется пить. Воды нет ни капли. Твой портрет лежит у меня на коленях. Я смотрю на него, на твои глаза, и мне становится легче — ты со мной...

Танк содрогается от атак вражеских ударов, но мы пока живы. Снарядов нет, патроны на исходе. Павел бьет по врагу прицельным огнем, а я «отдыхаю», с тобой разговариваю. Знаю, что это в последний раз. И мне хочется говорить долго, долго... Ты помнишь, как мы прощались, когда меня провожала на вокзал? Ты тогда сомневалась в моих словах, что я вечно буду тебя любить...

Сквозь пробойны танка я вижу улицу, зеленые деревья, цветы в саду яркие-яркие. У вас, оставшихся в живых, после войны жизнь будет такая же яркая, как эти цветы, и счастливая... За нее умереть не страшно... Ты не плачь. На могилу мою ты, наверное, не прилешь, да и будет ли она — могила-то?»

24-летний Александр Голиков, танкист, в недавнем прошлом ленинградский токарь, на третьи сутки неравного боя с фашистами писал жене эти строки. Письмо нашли местные жители в кармане погибшего воина, вытасченного из полубогоревшего танка.

Еще не наступил перелом в войне. Еще фашисты рвались на восток, выполняя сумасбродные приказы Гитлера. Шел только 1942 год. Но немецкие солдаты уже начинали понимать, в какую авантюру вовлекли Германию фашисты. Об этом свидетельствуют письма немецких солдат, которые мы взяли из польской газеты «Политика».

Ефрейтор Гейнц МЕКЛЕР — Максу МЕКЛЕРУ, 9 октября 1942 г.

«Я один из тех, кто сокращает число партизан. Ставлю их к стенке, и каждому — в лоб. Очень веселая и интересная работа».

Рядовой ЛЕР — Софи ЛЕР, Франкфурт, 6 октября 1942 г.

«Об отпуске в этом году нечего и мечтать, разве в мае—июне будущего года. Всему виной евреи. Самое время покончить с этими отбросами общества. На расстоянии 30 километров от Пинска мы расстреляли 5 000 этих типов. Заставили раздеться донага мужчин и женщин, а потом прикончили. Здесь так будет с каждым. Больше ни о чем тебе не напишу, а ты помалкивай. Сама знаешь, что может быть, если разойдется слух. Теперь наш батальон охотится на партизан, увязая по колени в грязи...».

Иоганн ИРКЕ — Иоганну ШЮТЦУ, 22 апреля 1942 г.

«У меня впечатление, что с Великой Германией что-то не в порядке. Награды получают высокопоставленные бездельники, а мы должны воевать».

Ефрейтор Матнас ФРАНКЕНБЕРГЕР — А. ФРАНКЕНБЕРГЕРУ, Зальцбург, 13 сентября 1942 г.

«Удивляешься, что поседел? Поверь, у нас стали серыми лица и сердца. А что будет зимой? Страшно. Ежедневно не менее двух поездов взлетают на воздух, но это уже нас не выводит из равновесия. Мы привыкли к вещам похуже...»

Ефрейтор А. ЕГГЕРС — Эрне ЕГГЕРС, Блюменталь, 23 мая 1942 г.

«Артисты, которые выступают у нас, должны вселить в нас бодрость и отвагу. Представь себе, мы еще в 300 километрах от фронта, а ни бодрости нет, ни надежды, что же будет, когда придем на фронт?»

Рядовой Г. БРАНДЕНБУРГ — Лилли БРАНДЕНБУРГ, Берлин, 29 апреля 1942 г.

«Наш батальон на передовой, к нам совсем не доходит продовольствие. Словом, никогда в жизни мне еще так худо не было. Вши и клопы не дают покоя ни днем, ни ночью. Все тело расцарапано, человек доходит до бешенства и может сойти с ума... Подчас хочется рычать от злости. Ты не можешь этого представить. Скорей бы кончилась война с Россией».

Ефрейтор КЕРНЕР — Дитриху КЕРНЕРУ, Дрезден, 21 мая 1942 г.

«Весь наш эскадрон состоит из 26 человек, так что нас не могут отправить в бой. Прикидываюсь дурачком и избегаю повышения по службе. От шефа постоянно получаю нагоняй, но он в конце концов поверит, что я законченный идиот. Может, тогда отправит меня отсюда?»

Фриц КОФЕР — Альфреду МЕБИНСУ, 9 октября 1942 г.

«Значит, ты в этом проклятом котле под Сталинградом. Представляю, как это все выглядит. Эти бои ужасны. А сколько будет потерь... Нынче бои тяжелые, наверно, потому, что это уже последние большевистские усилия. Зима для них будет очень трудной. Скорей бы это кончилось, чтобы выбраться отсюда».

Ефрейтор ШРАМ — Магде СОВАДЕ, Лейпциг, 11 ноября 1942 г.

«Большевики посылают нам каждую ночь снаряд за снарядом. Нет ни одной спокойной ночи. Постоянно спрашиваем себя, как долго это будет продолжаться...».

Зондерфюрер Ганс ГАЙЛЬ — Эмме РИТТИ, Саарбрюккен, 12 октября 1942 г.

«Когда живешь в такой неуверенности, а почта не приходит, то можно потерять самообладание — минуты становятся часами, часы — вечностью. Когда это кончится? Я в отчаянии. Вчера ночью рыдал, мне даже стыдно в этом признаться. Притом я не знаю, жива ли ты, и мысль эта ужасна. Война стала тяжелым испытанием... Вознаградят ли нас за все это? Лично для меня было бы наградой, если бы ты осталась жива и не погибла под бомбами. Плевал я на ордена, должности, мне они не нужны, я хочу домой».

Унтер-офицер РАЗЕК — унтер-офицеру Г. КОХУ, 3 мая 1942 г.

«В воскресенье я побывал на братском кладбище, подготовленном на несколько тысяч. Тут еще много свободных мест. Когда видишь множество крестов и читаешь столько имен, есть над чем задуматься».

Рядовой КОШЕВСКИ — рядовому Манфреду МЕЙЕРУ, 13 сентября 1942 г.

«Больше всего меня интересует, где будем зимовать. Боюсь мы этих зимних неожиданностей. Советую тебе, Россию обходи стороной...».

КАПИТУЛЯЦИЯ

(Окончание. Начало на 5-й стр.)

его жизни «операция». Ему нечего сказать, он ничего не ждет. Битый гитлеровец понимает, что это не Компьен. Компьена не будет. И Версаль не будет. Фельдмаршал вынимает монокль и возвращается к своему месту за стол немецкой делегации. Слышно, как он четко отбивает шаг. Все с ненавистью глядят на него. В этом зале сейчас нет равнодушных людей, нет равнодушных и во всем человечестве, и тем более в нашей стране.

Здесь, в зале, незримо присутствуют все наши воины — от солдата до маршала, все герои, сложившие свои головы на родной земле и на Висле, Одере, Шпрее. Они вместе с живыми продиктовали свою волю побежденному.

22-я минута.

К столику медленно, шаркая штиблетами, подходит генерал-адмирал Фридебург. Он подавлен. Рука дрожит. В отличие от Кейтеля, никакой позы. Старается быстрее подписать документы, не поднимая головы. Адьютанты помогают ему встать со стула и провожают его.

27-я минута.

К столику идет краснощекий, толстый Штумпф. Лицо его пышет злобой. Он тоже старается ни на кого не смотреть. Но когда подписал последний документ, встал и поклонился в сторону победителей. Это было неожиданно и смешно.

Все это происходило при полном молчании. Слов уже не нужно.

30-я минута.

Документы приносят на стол, за которым сидят представители Верховного Главнокомандования Советских Вооруженных Сил и Верховного командования союзных войск. Маршал Жуков, надев очки в золотой оправе, подписывает экземпляры акта. Затем это же делает главный маршал авиации А. Теддер. Далее свои подписи ставят генералы Спаатс и Делатр де Тассиньи.

43-я минута.

Капитулянты внимательно следят за всем происходящим. Переговариваются. Жуков сообщает: — Немецкая делегация может быть свободна.

44-я минута.

Фельдмаршал и генералы шумно поднимаются со стульев, кланяются и молча уходят вместе со своими офицерами. В зале сразу стало оживленно. Жуков пожимает руки Теддеру, Спаатсу и другим генералам.

— Дорогие друзья, — сказал он, обращаясь ко всем находящимся в зале, — нам с вами выпала великая честь. В заключительном сражении нам было оказано доверие народа, партии, правительства вести доблестные советские войска на штурм Берлина. Это доверие советские войска, в том числе и вы, возглавлявшие войска в сражениях за Берлин, с честью оправдали. Жаль, что многих нет среди нас. Как бы они порадовались долгожданной победе, за которую, не дрогнув, отдали свою жизнь!..

В 0.50 минут заседание закрылось.

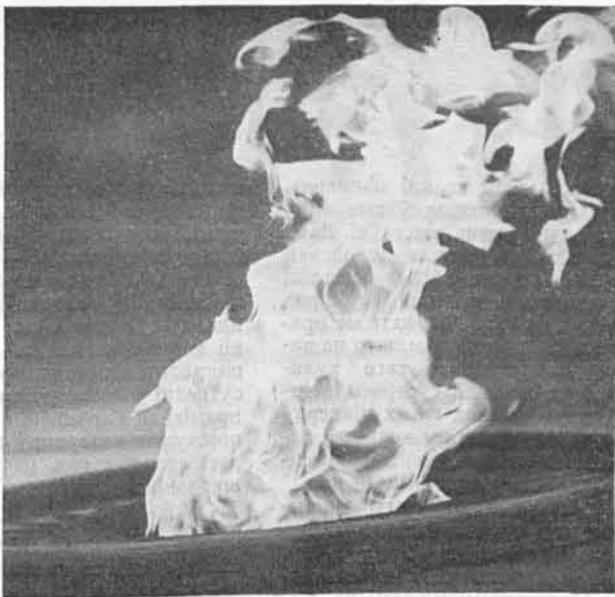

Аднаўляецца гра́ница Краіны Саветаў.

Здымак з Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Памяць сэрца.

Трыпціх М. АМЕЛЬЧАНКІ.

РАДКІ, АБАРВАННЯ КУЛЯЙ

Не згіне болей шчасце
У залатых палях Саветаў.
Змітрон АСТАПЕНКА.
ВАКОЛ мяне крутыя го-
ры. Схілы гор параслі
елкамі і букам. Цяпер
сонца. Ішлі дажджы... Колькі
хвалявання. Напрыклад, пера-
лёт праз лінію фронту. Пара-
штны скачок у горныя лясы і
шмат іншага... Мае родныя!
Напэўна, пасля гэтага пісьма я
надоўга не буду мець магчы-
масці напісаць вам. Хай вас
гэта не бянтэжыць... Зараз іду
пешкі ў горы, насустрэч не-
бяспекы, у агонь барацьбы. Я
ніколі не боюся небяспекі,
ненавіджу ворага, люблю вас,
мае родныя. Чакайце!»

Але гэты ліст воіна, белару-
скага паэта Змітрака Астапенкі,
быў апошнім. Ён прапаў без
вестак у кастрычніку 1944 го-
да. І, як мяркуюць, загінуў у
Славакіі. Есць звесткі, якія
ўказваюць на тое, што паэт па-
дзяліў лёс сценны ўдзельнікаў
Славацкага нацыянальнага
паўстання, сярод якіх былі і
савецкія людзі. Расказваюць,
быццам яго, параненага і зня-
сіленага, дагналі ў гарах аў-
чаркі гітлераўскіх карнікаў...
...А на душы задума спела
І пракладала з ночы след.
Ды ўжо на белы снег нясмела
Хіснуўся ранены паэт.

І быццам снег, страфа сляпіла
З паўнематы, з паўнебыцця.
О, як жа слову не хапіла
Жыцця-ц-я-я!...

Так Жэня Янішчыц, прад-
стаўніца новага пакалення на-
шых паэтаў, вобразна ўзнавіла
апошнія хвіліны жыцця Змі-
трака Астапенкі. У яго спадчы-
не — некалькі зборнікаў вер-
шаў, навукова-фантастычны ра-
ман, эпічная паэма «Эдэм». На
34-ым годзе спынілася сэрца
паэта.

Прытон драпежнікаў
Адпомшчу крыўду нашу
Сяргей КРЫВЕЦ.

У ЧАС гэтай вайны абар-
валася жыццё Янкі Ку-
палы, Кузьмы Чорнага,
Змітрака Бядулі, яна надла-
мала крылы Сымона Барана-
вых, Янкі Бобрыка... Ды ці пе-
ралічыць зараз усе смяротныя
раны, нанесеныя беларускай
літаратуры крываваым гітлераў-
скім фашызмам. У Саюзе пісь-
меннікаў Беларусі ўстаноўле-
на мемарыяльная дошка, дзе
ўвекавечаны імёны дваццаці
двух пісьменнікаў-байцоў, якія
ахвяравалі Перамозе самае
драгое — жыццё. Побач з
імям Змітрака Астапенкі —
імямі маладшага палітрука
Алесь Жаўрука, які загінуў 23
жніўня 1942 года пад Сталі-
нградам, Міколы Сурначова, чье
жыццё абарваў варожы снарад
ужо на падступах да Берліна,
Сяргея Крыўца, смяротна па-
раненага падчас штурму Гдыні.
Абараняючы Беларусь, загінуў
ў 1941 годзе ў баях Андрэй
Ушакоў, у тым жа годзе пад

Оршай — Мікола Сямашка.
Сорак першым годам памечаны
даты гібелі Алесь Дубовіч,
Уладзіміра Рагуцкага, Міхася
Юдэлевіча, Уладзіміра Пры-
быткоўскага...

Яны рабілі толькі першыя
крокі ў літаратуры, паспеўшы
выдаць па адной кніжцы. У
Рагуцкага, напрыклад, быў
прыняты да друку першы збор-
нік, але ён аказаўся назаўсёды
страчаным у ваеннай завірусе.
У Андрэя Ушакова бібліяграф-
фія больш багатая: пяць наз-
ваў кніг (дзе з іх напісаны су-
месна з іншымі аўтарамі).

Вядома, і мастацкі ўзровень
іх твораў не быў аднолькавым.
Талент жа маладых пісьменні-
каў толькі-толькі развіваўся.
І вось...

Ніколі не ехаць
Хлапцу маладому
Да роднага дому.
Над ім асыпаюцца
Слуцкія краскі,
Абсмалены колас
Схіліўся да каскі.
Ляжыць ён, як віцязь,
У стоптаным жыцце,
Маці спаткаеце, —
Ёй не кажыце.

Так аплакала муза Міколы
Сурначова трагічны лёс адна-
годкаў паэта, які паэзіі і сам
не дайшоў толькі васьмі кіла-
метраў да Перамогі.

Ва Усходняй Прусіі 26 кра-
савіка 1944 года злажыў сваю
галаву паэт Алесь Мілюць.
Там жа, ля паселішча Ласлейн-
дорф, аўтаматная чарга спыні-
ла крок Алесь Коршака. І рэ-
віемам такім жа байцам, які і
ён сам, гучаць сёння радкі паэ-
та:

От і ўсё. За светлы край
азэрны,
За вясну ў палёх,
Неба сіняе у кроплях зорных
Я навек тут лёг.

Гэтыя словы можна было б
сказаць і ля брацкіх магіл, дзе
пахаваны Хвядос Шынклер,
Рыгор Лынькоў, Леанід Гаўры-
лаў, Рыгор Жалязняк, Павел
Левановіч, Андрэй Ушакоў...
Яны да канца выканалі свой
воінскі абавязак, стаўшы ты-
сяча першай ці мільённай пе-
рашкодай на шляху гітлераў-
скіх зграй. Ды шкада, што не
да кожнай з гэтых магіл мож-
на дайсці. Бо вечным прыстан-
кам беларускім хлапцам стала
зямля пад Брэстам і Ленінгра-
дам, над Волгай, Дунаем і
Одэрам.

У многіх народаў ёсць свае
пантэоны. А як жа стварыць
такі храм беларускаму народу,
калі астанкі яго сыноў захаван-
ны амаль па ўсёй Еўропе?
«Штыхом, агнём, крывёю сэр-
ца» адстаялі яны свабоду і не-
залежнасць Савецкай Радзімы.
Не шкадуючы сябе, поплец з сы-
намі іншых народаў СССР ра-
тавалі яны ад фашысцкага па-
навання народы Еўропы. Бо ў
іх сэрцах гарэў свяшчэнны за-
павет, які Алесь Мілюць яшчэ

[Заканчэнне на 8-й стар.]

Тыя, каму не ўда-
лося дастаць бле-
ты на прэм'еру ў
сталічны кінатэатр «Пар-
тызан», перапынлі шчас-
ліўчыкаў і з надзеяй пы-
талі: «Лішняга білецка
няма?» Сярод іх было
многа моладзі.

У фазе ў гэты час у сна-
радных гільзах палаў сім-
валічны Вечны агонь, яш-
чэ і яшчэ раз напамінаю-
чы аб нашым вялікім смут-
ку і аб нашай вечнай пам-
яці. А на сцэну перад
гледачамі ўжо выйшлі
стваральнікі сумеснага са-
вецка-польскага фільма
«Помні імя сваё», яшчэ
аднаго фільма пра вайну.

У аснову карціны лягла

«ПОМНІ ІМЯ СВАЁ»

сапраўдная гісторыя бела-
рускай жанчыны, жыццё
якой знявечыла вайна. У
Зінаіды Мураўёвай была
сям'я — муж і сын. Яны
жылі на Віцебшчыне.
Муж быў шафёрам, пай-
шоў ваяваць, дадому не
вярнуўся. Калі прыйшлі
гітлераўцы, Зінаіда Рыго-
раўна з маленькім сынам
перабралася ў вёску
Кручкі да бацькоў, але вё-
ску немцы спалілі, а яе з
Генам змясцілі ў спеца-
брак, а потым адправілі ў
Асвенцім, дзе маці і сына
разлучылі.

У 1965 годзе сцэнарыст
і рэжысёр кінастужкі
«Помні імя сваё»
Сяргей Коласаў упершы-
ню прачытаў пра гэту жан-
чыну ў польскай газеце
«Жыцце Варшавы». А праз
сем год на экраны вый-
шаў фільм, які расказваў
пра бязмернае мацярынскае
гора і бяспрыкладны
мацярынскі подзвіг. Тра-
гедыя Мураўёвай (у філь-
ме Вараб'ёва) — пясчы-
ка ў крыважэрнай машы-
не вайны. Жанчына стра-
ціла дзіця, і гэта толькі
яе боль. Але хіба была ў
нас сям'я, якой бы вайна
не прынесла гора? І аўта-
ры фільма надаюць гісто-
рыі Вараб'ёвай больш шы-
рокі сэнс: яна выходзіць
за межы асобнага выпад-
ку. Гэта відаць хаця б з
такога эпізода. У канцы
вайны жанчын выво-
зяць з Асвенціма ў Гер-
манію, разлучаюць з
дзедзьмі, якія застаюцца ў
забітым цвікамі бараку.
Геранія крычэць сыну:
«Тваё імя — Гена Вара-
б'ёў! Твая Радзіма —
Савецкі Саюз» І вось ужо
сотні жанчын на розных
мовах даюць наказ сваім

дзеям: «Помні імя сваё».
Зінаіда Мураўёва —
прадатып галоўнай герані
фільма — жыве ў Мінску.
Сваю гісторыю яна рае-
казвае стрымана — жур-
налісты да яе наведваюць
дчаста. І ўсё ж у жан-
чыны часам пачынае дры-
жаць голас, а пальцы хут-
чэй перабіраюць фатагра-
фіі.

— Гэтых дзяцей выра-
тавалі. Сярод іх быў і
мой Гена. Вось ён.

Я гляджу на схудне-
лых, апранутых у паласа-
тае лагернае адзенне дзя-

ні раз на прэм'еру прыяз-
джаў. І я ў яго была, —
расказвае Зінаіда Рыго-
раўна. Але і ёй, і мне зра-
зумела, што было б яшчэ
лепш, каб маці і сыну не
трэба было так далёка ез-
дзіць адзін да аднаго ў
госці, каб бабуля сама
магла гадаваць сваіх уну-
чак. — Вайна. Праклятая
вайна, — сабе і мне тлу-
мачыць мая субяседніца,
— каменя на камені не
пакінула.

Калі глядзіш фільм
«Помні імя сваё», страш-
на не толькі тады, калі ба-

цей і раптам адчуваю, як
і ў мяне перахоплівае ад
хвалявання горла.

— Там, у лагеры, мы
пра сябе не думалі, — пра-
цягвае свой сумны ўспа-
мін Зінаіда Рыгораўна —
Гену і двух год не было,
калі фашысты на ручцы ў
яго выкалалі нумар. І ў
мяне адзін клопат быў:
чым яго накармаць, дзе
лякарства дастаць? Толь-
кі б ён жыў! Усё ж раз-
лучылі нас. І гэта было
самае страшнае.

Разлука Зінаіды Рыго-
раўны з сынам працягва-
лася больш за дваццаць
год. Ні на дзень, ні на га-
дзіну не спыняла яна по-
шук. Пісала былым вяз-
ням, у Чырвоны Крыж, у
Асвенцім. Верным і ня-
стомным памочнікам ва
ўсіх яе пошуках была сяб-
роўка Надзея Цвяткова,
таксама былы вязень Ас-
венціма. Вялікую дапамо-
гу аказалі польскія тавары-
шы Смолень, Шымань-
скі, беларуская дзяўчына
Людэа Бязлюдава, якая зу-
сім маленькай была выве-
зена ў няволю і, як і Гена
Мураўёў, выхоўвалася ў
Польскай Народнай Рэспу-
бліцы. Польская жан-
чына Халіна Грушчыньска
дала хлопчыку прозвішча
(сваё ён так і не запомніў,
як не помніў узрост і на-
цыянальнасць). Гена скон-
чыў школу, тэхнікум, ін-
стытут, аспірантуру. Жы-
ве і працуе ў Шчэціне. У
яго ёсць жонка, дзве дач-
кі.

— Гена добры сын. Ча-
ста госціць у мяне. Апош-

чыш на экране шэрыя ба-
ракі, абцягнутыя калю-
чым дротам, галодныя дзі-
цячыя вочы, смуродны
чорны дым крэматорыя,
дзе спальвалі людзей.
Уражвае трагічная сітуа-
цыя ў мірных сцэнах, калі
геранія, што ўсё жыццё
аддала пошукам сына і,
нарэшце, знайшла яго, ра-
зуме: яна далёкая яму,
чалавеку, выхаванаму ў
іншай краіне, не ёю, а ін-
шымі людзьмі.

У тытрах ёсць тлумач-
энне, што ў аснову філь-
ма пакладзены сапраўд-
ныя падзеі. Гэтыя рад-
кі важныя для лю-
дзей, якія ніколі не бачы-
лі вайны, а падзеі тых год
успрымаюцца імі як далё-
кае мінулае. Але гэта не
такое ўжо далёкае міну-
лае. І каб яно ніколі не
паўтарылася, — гэта за-
лежыць і ад сённяшняга
маладога пакалення. У па-
чатку артыкула я не вы-
падкова адзначыла, што
сярод жадаючых трапіць
на прэм'еру, было многа
моладзі. Сёлета, у трыц-
цатую гадавіну Вялікай
Перамогі, цікавасць да ге-
раічнага мінулага свайго
народа, да высакароднай
вызваленчай місіі Савец-
кай Арміі, у якой змагалі-
ся іх бацькі і дзяды, аса-
бліва вялікая. Вось чаму
такой папулярнасцю кары-
стаюцца ў яе кнігі і кі-
нафільмы, спектаклі і му-
зычныя творы аб Вялікай
Айчынай вайне.

Д. ЧАРКАСАВА.
НА ЗДЫМКУ: Зінаіда Му-
раўёва з сынам Генам.

ФРАНТАВЫ ЛЕТАПІСЕЦ

XXX ГОД

«...сапраўдная салдацкая работа — вышэйшай пахвалы не ведаю».
Канстанцін СІМАНАУ.

Фотакарэспандэнта Васіля Аркашова мне не раз даводзілася сустракаць на адкрыцці ці абмеркаванні выставак яго калег, на розных ўрачыстасцях, дзе ён здымаў па заданню рэдакцыі. Невысокага росту, спакойны, разважлівы. Засталося ў памяці, як ён сарамліва ўсміхаўся ад гучных тытулаў на адкрыцці сваіх выставак і ўважліва сачыў за выразамі твараў наведвальнікаў ля яго франтавых фатаграфій: так важна ведаць, наколькі патрэбна людзям розных узростаў яго работа.

Упершыню Васіль Іванавіч шырока прадставіў свае франтавыя фотаздымкі ў экспазіцыі «Ад Масквы да Кенігсберга», прымеркаванай да 25-годдзя перамогі над фашыскай Германіяй. Дакументальныя кадры ваенных будняў вялі бясхитрасны расказ пра мужнасць і гераізм, вернасць абавязку і бяспечную веру ў перамогу жывіца. Эмацыянальнае ўздзеянне фатаграфій было яшчэ больш моцным ад таго, што я выразна ўяўляла сабе, наколькі блізка ад спыненых аб'ектаў падзей навінен быў знаходзіцца чалавек з фотаапаратам. Тэлеаб'ектываў той даваенны «ФЭД», з якім Васіль Аркашоў прайшоў усю вайну, ніколі не меў, светаадчувальнасць і шырыня плёнка былі таксама невялікімі.

Сустрэчы і размовы з Васілём Іванавічам напярэдадні 30-годдзя Вялікай Перамогі па-новаму раскрылі перада мною сціпласць, настойлівасць і перакананасць гэтага чалавеча, яго нястомнасць у рабоце і сапраўднае падзвіжніцтва. Так, карэспандэнт армейскай газеты Васіль Аркашоў пачаў свой ваенны летапіс у чэрвені 1941 года пад Мінскам. Тры доўгія дні правёў ён з пехацінцамі, зеніткамі, артылерыстамі... І цяпер, праз столькі гадоў, з захапленнем і гордаццю гаворыць пра мужнасць байцоў

100-й дывізіі, якія стаялі насмерць. Фотаздымкі, зробленыя ў тыя дні, няменна адкрываюць выстаўкі Васіля Аркашова. Падбітыя ля Лагойскай шашы танкі, першы збіты самалёт, кулямётчык, які застаецца прыкрываць адыход сяброў... Праз гады пранесена шкадаванне аб тым, што не паспеў спытаць прозвішча таго кулямётчыка. І на кожнай сустрэчы ветэранаў букеты ў руках юных піянераў нагадваюць яму ўсеяныя кветкамі паланы, на якіх прынялі бой з фашысцкім дэсантам абаронцы Мінска.

Пешшу, на спадарожных машынах — з раненымі або з боепрыпасамі Васіль Аркашоў прайшоў пакутлівы шлях адступлення, а потым крочыў у нагу са сваімі героямі ад Масквы да Кенігсберга. І пастаянна фатаграфавалі: па загаду рэдакцыі і па ўласнаму жаданню, на памяць франтавым сябрам, а часам і для гісторыі. Цяпер ён шкадуе пра тыя негатывы, што прапалі ў час бамбёжак, нявысветленыя ў час прозвішчы, эпизоды, якія засталіся ў памяці, але па нейкіх прычынах не трапілі на фотаплёнку. Успамінае пра цяжкасці і небяспеку не любіць — на вайне як на вайне. Але ж і ён быў не заговораны ад кулі і, здымаючы бой, не толькі шчоўкаў зтворам, але і страляў пры патрэбе. Колькі давялося поўзаць папластунску, мерзнуць у засадзе, не дасыпаць, каб здымаць трапіў у чарговы нумар газеты, каб «выстрал» фотажурналіста трапіў у цэль.

Работа газетчыка патрабавала ў першую чаргу баявых эпизодаў, партрэтаў герояў. Толькі Васіль Іванавіч не абмяжоўваў сябе надзённымі патрэбамі. Ён здымаў чалавеча на вайне, даследаваў савецкі характар, у летапіс вайны ўплатаў лёсы і біяграфіі людзей розных нацыянальнасцей, якія абаранялі сваю адзіную, сацыялістычную Радзіму.

Вызвалення ад ворага гарады Смаленшчыны, Беларусі так падобны адзін на аднаго — суцэльныя разваліны, сям-там каробкі былых будынкаў. Панарама канцэнтрацыйнага лагера на Віцебшчыне... Адна з выратаваных сямей — маці і чацвёрта дзяцей. Жудасныя дакументы. Паказваючы мне гэтыя здымкі, Васіль Іванавіч паралельна раскладваў другія, зробленыя некалькі гадоў назад. «Бачыце, горад зняты з таго самага месца, што і ў час вайны. Вось гэта Гжацк, цяпер Гагарын, гэта Віцебск». І тая жанчына з дарослымі ўжо дзецьмі выглядала многа маладзей, чым летам 1944 года.

Так выявілася адна характэрная асаблівасць Аркашова-журналіста: ён ніколі не пераставаў цікавіцца далейшым лёсам тых, каго ўпершыню сустрэў на франтавых дарогах. З ад-

нымі перапісваўся ў гады вайны, другіх адшукаў пасля, з трэцімі звялі юныя следыпыты. У яго сяброў розныя воінскія званні — ад радавых да генералаў. Хаця амаль усе яны даўно выйшлі ў запас, баявое брацтва яднае іх, надае сілы. Горкая памяць аб мінулай вайне, жаданне перадаць падрастаючым пакаленням разуменне сутнасці фашызму і важнасць бескампраміснай барацьбы з ім, зноў і зноў прымушае ветэранаў перажываць падзеі ваенных год, раскажваючы аб іх школьнікам, маладым воінам.

І Васіль Іванавіч адзін з самых няўрымслівых падзвіжнікаў. З выстаўкай сваіх франтавых фатаграфій ён праехаў ад Мінска да Масквы, у кожным населеным пункце, што застаўся ў памяці з вайны, разгортваючы часовую экспазіцыю. Жонка і дзеці былі яго вернымі спадарожнікамі і памочнікамі.

Пісьмы франтавых сяброў, зусім незнаёмых людзей, юных следыпятаў захоўваюцца з бланкетамі ваенных год. Гаспадар лічыць іх аднолькава важнымі. Адказвае на кожнае, хаця не заўсёды гэта бывае проста. Ну, вядома, нярэдка запрашаюць у госці, на сустрэчы ветэранаў. А вось дзяўчынка на адной з яго фатаграфій пазнала, здаецца ёй, бацьку... Школьнікі просяць фотаздымкі для музея баявой славы... Зноў трэба гартаць старыя бланкеты, перабіраць негатывы.

А тут яшчэ юбілейныя ўрачыстасці, радаснае 30-годдзе. Стварыў дзеля свята фотавыстаўку «Па дарогах вайны». Больш ста работ, што экспанаваліся спачатку ў рэдакцыі часопіса «Советское фото», а потым у Барадзінскай панараме ў Маскве, у храналагічным парадку разгортваюць суровую карціну ваенных год. І балючым сімвалам выглядае невялікі партрэт Колі Арлова: знядоленае, пазнаўшае жахі вайны, дзіця ратуе жывую істоту — кошку.

У кнізе водгукаў выстаўкі — словы ўдзячнасці, хвалюючыя споведзі, высокая ацэнка работы Васіля Аркашова. Нават самыя прыдзірлівыя судзі, былыя франтавыя журналісты, былі ўзрушаны. Письменник Яўген Вераб'ёў выказаў сваё захапленне ў рэцэнзіі, змешчанай у «Правде», словы Канстанціна Сіманова вынесены ў эпіграф.

В. ТРЫГУБОВІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: прыкрываючы адыход таварышаў (чэрвень 1941 года); апошняе піке; Коля Арлоў з вёскі Ялоўка; дзень добры, маці-Беларусь; перамога!

Фота В. АРКАШОВА.

РАДКІ, АБАРВАННЯ КУЛЯЙ

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-02-80, 33-03-15, 33-01-97, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зак. 763.

[Заканчэнне.

Пачатак на 7-й стар.]

да вайны паэтчына выказаў так:

Хоць мы спаткаем шмат

нягодаў,—

Май дух адважнага байца!
Ты будзь, брат, верны да канца
Свайёй зямлі, свайму Народу!

Так, фашысцкая навала прынесла Беларусі, як і астатнім рэспублікам, вялізныя матэрыяльныя страты. Але хто падлічыць духоўныя страты, нанесеныя, напрыклад, нашай нацыі? Хто ўваскрэсіць таленты, якія маглі б і надалей даваць высокія ўзоры мастацтва, ствараць духоўныя каштоўнасці, што не

вымяраюцца аніякай валютай?

Не змываецца гора слязамі,
Ад жалыбы на душы не лягчэй.
Арнадзь ГЕЙНЭ.

НЕЯК латышскі пісьменнік Эйжэн Вэверыс расказаў пра аднаго беларускага партызанскага паэта. Эйжэн Вэверыс забыў яго імя, але памятае, як яны, два паэты — латышскі і беларускі, — дапамагалі вязням вынесці пакеты канцлагераў у Саласпісе, Штуттгофе, Маўтхаўзене. Э. Вэверысу пашчасціла выжыць, а наш паэт загінуў у каменаломнях Маўтхаўзена ў 1944 годзе. І колькі яшчэ такіх без-

назоўных герояў! Наша памяць павінна вярнуць іх. Ведаў вораг, што памяць — зброя,

ваяўніца для пакаленняў...

І з вялікага смертнага бою выпадалі імёны-звенні.

Каб зняволіць душу

і памяць, — ёсць справдечны фашысцкі

мегад: вораг кнігі і хаты паліць,

камянямі душыць паэтаў...

Але няма на свеце такіх сіл,

гаварыў Л. Брэжнеў, «якія маглі б перамагчы народ, вызвалены ад прыгнёту капіталу,

няма такіх сіл, якія маглі б разбурыць створаны гэтым на-

родам родны яму грамадскі лад — сацыялізм».

І беларусы, страціўшы ў вайне кожнага чацвёртага чалавек, залячылі пасля перамогі раны, зноў занялі свой пачэсны пасады між народаў-братоў. І будзе сярод нас вечна жыць бяспрыкладны подзвіг жывых і мёртвых. Бо ніхто не забыты, нішто не забыта. А таксама і...барацьбітныя нашы песні не забыты, і шлях наш зорны. Ёсць вялікі-навет! — адзіны помнік воінам — ПЕРАМОГА!

І гарыць, як імя Радзімы,

несмяротная іх дарога.

Сяргей ПАНІЗНІК.